De tram ruikt niet meer zo fijn

Verslingerd aan de Amsterdamse tram zijn Cor Fijma en Jos Wiersema. Ze werken ook aan een encyclopedie. 'Zet mij geblinddoekt in een Amsterdamse tram en ik weet waar ik ben.'

MARIANNE LAMERS

Tramliefhebbers Jos Wiersema (links) en Cor Fijma op een van de objecten van hun liefde. FOTO PAUL LE CLERCQ

'Z O'N lekker nostalgisch gevoel" krijgt Jos Wiersema (55), initiatiefnemer van de website www.amsterdamsetrams.nl van de tram: "Die is voor mij onlosmakelijk verbonden met de stad en mijn jeugd. Voor een paar kwartjes kon je als kind urenlang trammen. 's Zomers op het trambalkon staan met je kop in de wind en dan op je donder krijgen van de conducteur omdat je al te ver was mee gereden. Een stukje vrijheid was het."

En dan was er die typische tramgeur: "De oude trams roken zo lekker. Dat gelakte hout, zo'n speciale geur. Zet mij geblinddoekt in een Amsterdamse tram en ik weet waar ik ben."

Wiersema noemt zichzelf een liefhebber, maar geen echte kenner: "Ik ben eigenlijk maar gewoon een Amsterdammer die het leuk vindt het verleden te doen herleven. De échte, dat zijn aparte mensen, die gáán ervoor. Ga maar eens kijken bij het trammuseum (de

'WE NOTEERDEN ALLES, ZIE HET ALS VLIEGTUIGSPOTTEN'

Electrische Museumtramlijn Amsterdam – ML). Dan staat er daar zo een met een echt oud pak aan die fluit of zijn leven ervan afhangt. Die expressie van die man, prachtig, maar dat zie ik mezelf nog niet doen."

Cor Fijma (67) is volgens hem zo'n echte. Een aantal jaren geleden leverde Fijma zijn eerste tekstbijdrage voor de tramencyclopedie waar beiden nu aan werken, ook wel de blauwe pagina, genoemd naar de vooroorlogse, blauwe trams die in 1968 van het spoor verdwenen. Fijma weet het nog goed: "Het was 1968, 2 april en ik zat in de laatste rit van de blauwe tram, lijn 2. Afgelopen, over en uit."

Fijma, geboren en getogen in de Indische Buurt, is al 63 jaar 'helemaal verslingerd' aan de Amsterdamse tram: "Volgens mijn moeder kon ik als klein kind mijn ogen al niet van trams afhouden. En altijd met trammetjes spelen hè. Als je er eenmaal mee bent behept, kom je er nooit meer vanaf. Je wilt steeds meer weten, gaat steeds meer verzamelen."

Ook Fijma wordt enthousiast als hij hoort over de tramgeur: "Ja, die typische Amsterdamse tramgeur. In de jaren veertig en vijftig reden er nog trams rond die stamden uit 1910. Je rook de olie van de motoren. Een geur vermengd met hout. Lekker. Dan zie ik mezelf weer ritjes maken met de tram. Op het balkon staan in de zon."

Uniek in zijn soort noemt Fijma de Amsterdamse tram: "Iedere lijn heeft zijn eigen kleuren, een fenomeen dat al ontzettend oud is. Dat begon in 1840 met de omnibussen en later volgde de paardentramlijn, in 1875, die had ook al zijn eigen kleur."

Fijma is al jaren lid van de Nederlandse Vereniging van Belangstellenden in het Spoor- en Tramwezen: "Twee jaar geleden bestonden we 75 jaar. We hebben toen met honderden liefhebbers een ritje gemaakt op een oude lijn en dan gaat iedereen echt helemaal uit zijn dak."

En zoals het een echte tramliefhebber betaamt, heeft Fijma ook zijn favoriete lijn: "Lijn 11: die begon in de Indische Buurt, mijn buurt, reed dwars door de oude Jodenbuurt met zijn nauwe straatjes, en door de Linnaeusstraat en de Plantage Middenlaan, prachtig." De 'lievelingslijnen' van Wiersema zijn de 24 en de 25: "Door de Rivierenbuurt, mijn oude buurt. Ik heb niet zoveel met de nieuwe trams, maar ik zou het heel jammer vinden als die zouden verdwijnen."

Wat hij vindt van de nieuwe lichting trams? "Ach ja, het is een tram. Ik vind het eigenlijk wel leuk. Bovendien, het rijdt op rails. Ook leuk. Ik zal alleen nooit meer lijnenlijstjes maken."

Fijma vertelt hoe hij als puber begon met het bijhouden van tram-, wagen- en lijnnummers: "Zie het maar als vliegtuig spotten. Dan stonden we als jongens van veertien, vijftien jaar met een hele ploeg bij het Centraal Station op te schrijven welke wagens op welke lijn op welke dienst reden. De 358 was wezenlijk anders dan de 357. En iedere dag waren trams en wagennummers weer op een andere lijn ingedeeld. Nu is het allemaal precies hetzelfde. De 2114 of de 2118, het lijkt allemaal op elkaar."

Fijma maakt zich kwaad over het trambeleid van de gemeente: "Die heeft de afgelopen tien jaar heel wat nieuwe tramlijnen gelanceerd. Lijn 6 en lijn 20 zijn van die voorbeelden waar geen hond in mee wilde, omdat niemand wist waar de tram naar toe ging." Het heeft volgens Fijma te maken met de Amsterdamse mentaliteit: "De Amsterdammer is een gewoontediertje: de tram is onderdeel van zijn stad. Iedere Amsterdammer weet dat lijn 3 naar het Muiderpoortstation rijdt en dat lijn 10 naar de Van Hallstraat rijdt."

Over de inmiddels teruggedraaide plannen lijn 25 af te schaffen, heeft Fijma geen goed woord over: "Wie haalt het in zijn hoofd lijn 25 weg te halen? Lijn 25 is een begrip en bestaat al bijna 78 jaar, die haal je niet zomaar even weg."

Fijma ziet de tramliefhebber langzaam uitsterven: "We worden allemaal een dagje ouder en de jongere aanwas is niet zo groot. Die jongeren hebben toch andere hobby's, zijn met andere dingen bezig." Fijma snapt het wel: "De tram uit mijn kindertijd is er niet meer. De tram is zo van karakter veranderd. In 1931 was ons land vergeven van de tramlijnen, nu rijden er alleen in de vier grootste steden nog trams. En toen had je nog de echte stoomlocomotief, die sprak ons toen natuurlijk het meeste aan. Die is nu ook foetsie."

'DIE NIEUWE? LEUK, MAAR IK MAAK GEEN LIJSTJES MEER'

Een bokkie maken op de Boerenkoollijn

Het Amsterdamse tramjargon is een van de rubrieken op www.amsterdamsetrams.nl. Het is een woordenboek met typisch Amsterdamse tramuitspraken, bijeen gebracht door oud trampersoneel en passagiers.

Bijenkorfje pikken: rit naar het CS inkorten tot de lus die in vroeger jaren bij de Beurs van Berlage lag om vandaar naar het Rokin terug te keren. De keerlus begon op het Damrak (uit beide richtingen, later alleen nog uit de richting Dam) en liep via Beursplein en Beursstraat naar de Dam, onder De Bijenkorf door.

Boerenkoollijn: bijnaam van lijn 1: na zijn verlenging naar het Hoofddorpplein, in 1929, werd deze lijn wel zo genoemd omdat dat eindpunt zo dicht bij het toenmalige tuinbouwgebied ten westen van de Westlandgracht lag.

Bokkie maken: hard remmen om de passagiers te bewegen vooral door te lopen in de wagen. Toen er railremmen kwamen ook wel 'blokken' genoemd.

Jeruzalemexpress: bijnaam voor lijn 25, die in 1930 van start ging. Voor de oorlog stond hij bekend als de Jeruzalem Expres, omdat hij gebruikt werd door de Joodse bewoners van de Rivierenbuurt.

Jodenlijntje: bijnaam voor lijn 8; deze reed, voor en deels tijdens de oorlog, van Zuid, waar de rijke Joden woonden, naar de Nieuwmarktbuurt, waar de armlastige Joden woonden. De route van lijn 8 is onder andere in 1943 gebruikt voor de deportatie van Joden naar de NS-stations vanwaar naar kamp Westerbork werd gereden. Officieel is lijn 8 op 9 juli 1942 opgeheven omdat de bezetter de Joden verbood van het openbaar vervoer gebruik te maken.

Knoflookexpress: bijnaam voor lijn 13 vanwege het hoge percentage Indische klanten van deze lijn.

Plakkenlijn: bijnaam voor lijn 5. Een plak is een 2,5-centstuk; de klanten van lijn 5 waren kennelijk vroeger nogal vrijgevig.

Retenkrabber: bijnaam voor werklui, die voor de komst van de railreinigers, met een haak het vuil uit de rails krabden. Ook hoorde je wel de aanduiding 'retenveger' naast retenkrabber gebruiken.

Vlooienwagen: bijnaam voor de wagens 13 en 14, die een stoffen bekleding op de banken hadden. Er waren in die tijd nogal wat lieden die over weinig begrip van hygiëne beschikten.

Vogelkooitje: bijnaam voor de bijwagens van serie 881-900 met middenbalkon waarin de conducteur als het ware heen en weer hipte van het ene naar het andere compartiment.